

2022 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСЛИЙН ТУХАЙ

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарын 2022 оны төсвийн төсөл, 2023-2024 оны төсвийн төсөөлөл бэлтгэх удирдамжид үндэслэн Хөвсгөл аймгийн Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 2022 оны төсвийн төсөл, 2023-2024 оны төсвийн төсөөллийг боловсруулан хүргэлээ.

Хөвсгөл аймгийн Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн боловсруулсан хүргүүлж буй 2022 оны төсвийн төсөлтэй холбоотой дараах хэд хэдэн асуудалд онцгойлон анхаарч өгөхийг үүгээр уламжилж байна.

Төсвийн орлого:

Орон нутгийн төсвийн дараах орлогуудын онцлог байдлыг харгалзан, хүргүүлж байгаа саналаас нэмэгдүүлэхгүй байхад анхаарч үзэхийг хүсье.

1. Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөөр иргэн амьдран суух зориулалтаар орон сууц шинээр барих болон худалдан авахад зарцуулсан хөрөнгөтэй тэнцэх хэмжээний орлогод ногдох татварын хөнгөлөлтийг 6 хүртэл сая төгрөг буюу нэг дахин нэмэгдүүлсэнтэй холбоотой хувь хүний орлогын албан татварын буцаан олголт эдлэх иргэдийн тоо болон буцаан олгох төсвийн хэмжээ нэмэгдэж байгаа тул 2022 онд өмнөх онуудын гүйцэтгэлийг нэг дахин нэмэгдүүлэн төлөвлөсөн болно. Мөн шинэ хуулийн дагуух буцаан олголтын дүн 2022 онд нэмэгдэх төлөвтэй байна.

2. Ойн нөөц ашигласны төлбөрийн орлого: 2020 оны гүйцэтгэл 2.8 тэрбум төгрөг байгаа боловч 1.8 тэрбум төгрөг нь өнгөрсөн жилд самрын гарц сайн байсантай холбоотой төлөвлөгөө давж биелсэн байна. Мөн 2021 оны гүйцэтгэлээс 476.0 сая төгрөг нь мөн өнгөрсөн жилийн самрын төлбөрийн үлдэгдэл орж ирсэн байна. Харин 2021, 2022 оны самрын гарц тодорхойгүй, Байгал, орчин аялал жуулчлалын яамнаас самрыг ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтаар бэлтгэх төлөвлөлт хийгдээгүй тул төлөвлөх боломжгүй болсон.

3. Газрын дуудлага худалдаа: 2022 оны аймгийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө батлагдаагүй байгаа тул тус орлогын төлөвлөгөө өгөх боломжгүй болсон.

4. Ногдол ашиг: Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг сумын нутагт байрлах “Могойн гол” ХК-аас экспортын зориулалтаар нүүрс худалдан борлуулахыг хориглох тухай Хөвсгөл аймгийн ИТХ-ын хуралдааны 2019 оны 4 дүгээр сарын 03-ны өдрийн 2 дугаар тогтоол гарснаар тухайн аж ахуйн нэгжийн ашиг буурсан тул 2022 онд тус орлогыг төлөвлөх боломжгүй байна.

5. Торгуулийн орлого: 2020 онд өмнөх жилүүдийн торгууль нөхөн төлүүлэх ажил хийгдэж өндөр төлөвлөгдсөн бөгөөд 2021 оны төлөвлөлт гүйцэтгэлээр мөн өндөр тавигдсан. Энэ ажил нь нэг удаагийн шинжтэй байсан учир торгуулийн орлого 2022 онд бууруулж төлөвлөгдсөн.

6. 2020 онд Төсвийн тухай хууль нэмэлт өөрчлөлт орсонтой холбоотой 2022 оны төсвийн жилээс хэрэгжиж эхлэх малын тоо толгойн албан татварын орлого, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын орлогыг мэдээлэл судалгаан дээр үндэслэн орон нутгийн төсөвт боломжит дээд хэмжээгээр төлөвлөж хүргүүлж байна.

ҮЗҮҮЛЭЛТ	2021			2022			Саналаас зөрүү	2021 оны батлагдсан төсвөөс зөрүү	Тайлбар
	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл /хагас жил/	ХБГүйцэтгэл	Суурь		Нийт төсөөлөл			
				Санал	Хянасан	Санал			
НИЙТ ОРЛОГО	14,748,239.5	9,088,659.4	14,935,600.0	12,504,721.1	17,761,000.0	12,820,770.6	5,088,129.4	3,012,760.5	
ТАТВАРЫН ОРЛОГО	13,357,171.7	8,309,343.3	13,905,600.0	11,757,464.5	16,381,000.0	12,073,514.0	4,307,486.0	3,023,828.3	
Орлогын албан татвар	9,051,442.0	5,351,760.9	9,954,100.0	8,029,287.4	12,100,000.0	8,029,287.4	4,070,712.6	3,048,558.0	
Хувь хүний орлогын албан татвар	10,551,442.0	6,144,215.1	10,963,000.0	9,829,287.4	12,400,000.0	9,829,287.4	2,570,712.6	1,848,558.0	
Цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого	8,000,000.0	4,421,715.8	8,400,000.0	7,736,822.0	9,400,000.0	7,736,822.0	1,663,178.0	1,400,000.0	Манай аймгийн хувьд 9.4 тэрбум төгрөгийн төлөвлөгөө биелэх боломжгүй тул 1.0 тэрбум төгрөгөөр бууруулж 8.4 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөх буюу 2021 оны төлөвлөгөөнөөс 400.0 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлж төлөвлөх саналтай байна.
Уйл ажиллагааны орлого	587,442.0	415,916.3	450,000.0	389,160.6	600,000.0	389,160.6	210,839.4	12,558.0	Ноос, арьс ширний урамшууллын орлогын татвар энэ төрлийн орлого руу хаагдаж байгаатай холбогдуулан жилийн төлөвлөгөө жил ирэх бүр нэмэгдэж байна. Ноос, арьс ширний урамшууллын орлого бол суутгаж авсан орлого тул Шууд бус орлого төвлөрдөг орлого. Зөвхөн үйл ажиллагааны орлогоос төвлөрөх орлого аймгийн хэмжээнд 350.0 сая төгрөг төвлөрөх боломжтой тул 150.0 сая төгрөгөөр хасч төлөвлөх саналтай байна.
Хөрөнгийн орлого	1,421,200.0	998,300.5	1,500,000.0	1,330,145.2	1,600,000.0	1,330,145.2	269,854.8	178,800.0	Хугацаагүй хадгаламжийн хүүний орлогоос татвар суутгаж авахгүй, хугацаатай хадгаламжийн хүүгийн орлого буурсан, мөн хугацаатай хадгаламжийн дундаж хүү буурч байгаатай холбоотой хянасан төсвөөс 100.0 сая төгрөгөөр бууруулж 1.5 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөх саналтай байна.
Хөрөнгө борлуулсны орлого	72,000.0	176,482.7	200,000.0	92,000.0	200,000.0	92,000.0	108,000.0	128,000.0	

Шинжлэх ухаан, утга зохиол, урлагын бүтээл туурвих, шинэ бүтээл, бүтээгдэхүүний болон ашигтай загвар зохион бүтээх, спортын тэмцээн, урлагийн тоглолт зохион байгуулах, тэдгээрт оролцох замаар орсон орлого, тэдгээртэй адилтгах бусад орлого	-	-	-	-	-	-	-	-	
Урлагийн тоглолт, спортын тэмцээний шагнал, наадмын бай шагнал	-	-	-	-	-	-	-	-	
Төлбөрт таавар, бооцоот тоглоом, эд мөнгөний хонжворт сугалааны орлого	-	-	-	-	-	-	-	-	
Шууд бус орлого	470,800.0	131,799.8	413,000.0	281,159.6	600,000.0	281,159.6	318,840.4	129,200.0	2021 оны ХБГ бодит гүйцэтгэл 413.0 сая байна. 2022 онд иргэдийн орлого буурах өндөр магадлалтайг харгалзан 2021 оны ХБГ-ээр буюу 413.0 сая төгрөгөөр төлөвлөх саналтай байна.
Хувь хүний орлогын албан татварын буцаан олголт	(1,500,000.0)	(792,454.2)	(1,500,000.0)	(1,800,000.0)	(1,500,000.0)	(1,800,000.0)	300,000.0	-	
Хувь хүний орлогын албан татварын буцаан олголт	(1,500,000.0)	(792,454.2)	(1,500,000.0)	(1,800,000.0)	(1,500,000.0)	(1,800,000.0)	300,000.0	-	
Аж ахуйн нэгж байгууллагын орлогын албан татвар	-	-	491,100.0	-	1,200,000.0	-	1,200,000.0	1,200,000.0	2020 оны гүйцэтгэл 943.9 сая төгрөг, 2021 оны эхний хагас жилийн гүйцэтгэл 722.1 сая төгрөг байна, харин жилийн эцсийн ХБГ 1,227.6 сая төгрөг байгаа тул 2022 оны төлөвлөгөөг 1,227.6 сая төгрөгөөс 40%-иар тооцож 491.1 сая төгрөгөөр төлөвлөх саналтай байна. Манай аймагт 3.0 тэрбум төгрөгийн гүйцэтгэл гарах боломжгүй юм.
Хөрөнгийн албан татвар	1,572,530.0	845,794.2	1,165,000.0	1,263,434.1	1,165,000.0	1,508,325.1	(343,325.1)	(407,530.0)	
Үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татвар	720,000.0	314,902.1	550,000.0	392,980.0	550,000.0	523,973.3	26,026.7	(170,000.0)	
Бууны албан татвар	80,530.0	36,311.4	85,000.0	78,000.0	85,000.0	78,000.0	7,000.0	4,470.0	

Авто тээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн албан татвар	640,000.0	494,138.8	530,000.0	411,102.3	530,000.0	525,000.0	5,000.0	(110,000.0)	
Малд ногдуулах албан татвар	132,000.0	441.9	-	381,351.8	-	381,351.8	(381,351.8)	(132,000.0)	
Бусад татвар	2,733,199.7	2,111,788.2	2,786,500.0	2,464,743.0	3,116,000.0	2,535,901.5	580,098.5	382,800.3	
Бусад нийтлэг төлбөр хураамж	975,548.0	334,105.1	1,030,000.0	868,632.7	1,030,000.0	868,632.7	161,367.3	54,452.0	
Улсын тэмдэгтийн хураамж	475,000.0	213,400.2	520,000.0	423,364.5	520,000.0	423,364.5	96,635.5	45,000.0	
Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөр	34,548.0	10,846.8	40,000.0	32,708.2	40,000.0	32,708.2	7,291.8	5,452.0	
Хог хаягдлын үйлчилгээний хураамж	466,000.0	109,858.1	470,000.0	412,560.0	470,000.0	412,560.0	57,440.0	4,000.0	
Газрын төлбөр	378,780.0	233,038.6	386,000.0	252,120.9	386,000.0	323,279.4	62,720.6	7,220.0	
Үүнээс: Газрын төлбөр	357,580.0	182,999.9	380,000.0	246,120.9	380,000.0	317,279.4	62,720.6	22,420.0	
Дуудлага худалдаа, сонгон шалгаруулалт	21,200.0	50,038.7	6,000.0	6,000.0	6,000.0	6,000.0	-	(15,200.0)	
Байгалийн нөөц ашигласны төлбөр	1,378,871.7	1,544,644.5	1,370,500.0	1,343,989.4	1,700,000.0	1,343,989.4	356,010.6	321,128.3	
Үүнээс: Байгалийн ургамал ашигласны төлбөр	29,200.0	2,226.1	30,000.0	20,150.0	30,000.0	20,150.0	9,850.0	800.0	
Ус рашааны нөөц ашигласны төлбөр	59,900.0	18,229.7	60,000.0	45,405.0	60,000.0	45,405.0	14,595.0	100.0	
Ойн нөөц ашигласны төлбөр	1,118,905.1	1,522,989.6	1,170,500.0	1,170,438.4	1,500,000.0	1,170,438.4	329,561.6	381,094.9	2021 онд Сайдын тушаалаар нэмэгдсэн хувь хэмжээгээр модны төлбөрийг авсан бөгөөд 2021 хагас модны хязгаарынхаа 90 гаруй хувийг ашигласан байсан. Үүний 1,066.1 сая төгрөг нь модны төлбөр, 456.0 сая төгрөг нь самрын орлого байна. Тиймээс 2022 онд самар ургах эсэх нь тодорхойгүй. 2021 оны эцсийн ХБГ 1,185.0 сая төгрөг байгаа бөгөөд 2022 оны төлөвлөлтийг 1,170.5 сая төгрөгөөр төлөвлөх саналтай байна. Самар 3 жилд нэг удаа сайн ургадаг.
Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөр	170,866.6	1,199.1	110,000.0	107,996.0	110,000.0	107,996.0	2,004.0	(60,866.6)	

Ашигт малтмалаас бусад байгалийн баялаг ашиглахад олгох эрхийн зөвшөөрлийн хураамж	-	-	-	-	-	-	-	-	
Бусад	-	-	-	-	-	-	-	-	
ТАТВАРЫН БУС ОРЛОГО	1,391,067.8	779,316.1	1,030,000.0	747,256.6	1,380,000.0	747,256.6	780,643.4	(11,067.8)	
Нийтлэг татварын бус орлого	1,356,067.8	708,917.7	1,030,000.0	712,256.6	1,380,000.0	712,256.6	815,643.4	23,932.2	
Хувьцааны ногдол ашиг	104,000.0	55,000.0	50,000.0	45,000.0	50,000.0	45,000.0	5,000.0	(54,000.0)	
Хүүгийн орлого	-	-	-	-	-	-	-	-	
Торгуулийн орлого	977,666.7	466,072.0	700,000.0	567,900.0	1,000,000.0	567,900.0	580,000.0	22,333.3	Өмнөх онуудын торгуулийн орлогын үлдэгдэл төлбөр орж ирсэнтэй холбоотой гүйцэтгэл өндөр гарсан. Мөн 2021 оны өршөөлийн хуультай холбоотой бууруулж 700.0 сая төгрөгөөр төлөвлөх саналтай байна.
Түрээсийн орлого	20,101.1	7,374.5	10,000.0	16,256.6	10,000.0	16,256.6	(6,256.6)	(10,101.1)	
Төсвийн байгууллагын өөрийн орлого	-	-	-	-	-	-	-	-	
Нэр заагдаагүй бусад орлого	254,300.0	180,471.2	270,000.0	83,100.0	320,000.0	83,100.0	236,900.0	65,700.0	Замын ашигласны төлбөрийн орлогыг 150.0 сая төгрөг, Дүйцүүлэх албаны албаны орлого 100.0 сая, бусад орлого 20.0 сая төгрөг нийт 270.0 сая төгрөг орлого дээд хэмжээтэй тул 50.0 сая төгрөгөөр бууруулах саналтай байна.
ХӨРӨНГИЙН ОРЛОГО	35,000.0	70,398.4	-	35,000.0	-	35,000.0	(35,000.0)	(35,000.0)	
Хөрөнгө борлуулсаны орлого	35,000.0	70,398.4	-	35,000.0	-	35,000.0	(35,000.0)	(35,000.0)	